

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ
БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ**

**Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації**

**Спеціальність
“Бібліотечна справа”**

Київ 2007

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ
БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ**

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Бібліотечна справа”

Київ, 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

МЕТОДИКА УКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 12 с.

Укладач	Г. О. Погребняк – викладач КВНЗ “Тулчинське училище культури”
Рецензенти:	П. І. Цимбалюк – в.о. директора Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва Г. П. Богорядова – викладач-методист Житомирського училища культури і мистецтв ім. І. Огіска
Редактор	С. В. Онищенко
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 0,7. Наклад 100 прим.

ІП “НОВА КНИГА”
21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;
Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81
E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПІСКА

Методичні рекомендації з дисципліни “Бібліографічна діяльність у бібліотеці” адресовані студентам заочної форми навчання для допомоги у виконанні практичних завдань з теми “Методика складання бібліографічних посібників” розділу “Організація і методика бібліографічної діяльності бібліотек”.

Бібліографія сьогодні стоїть перед величезною проблемою: переорієнтацією на електронні технології. Втім, бібліографічні посібники у звичній друкованій формі ще надовго залишатимуться нашими надійними помічниками у книжковому морі.

Тому, вивчаючи вищезгаданий розділ, студенти повинні зрозуміти суть і значення бібліографічної інформації, творчо використовувати накопичений досвід, мати чітке уявлення перш за все про технологію і загальні методи бібліографування, які необхідні для складання будь-якого бібліографічного посібника.

З метою перевірки засвоєння матеріалу, який в основному винесений на самостійне опрацювання, студенти-заочники виконують контрольну роботу – складають рекомендаційний бібліографічний посібник обмеженого обсягу. У даних рекомендаціях охарактеризовані основні процеси складання посібника і надані приклади окремих елементів роботи.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ “СКЛАДАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙНОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОКАЖЧИКА”

Контрольна робота виконується з метою перевірки засвоєння матеріалу розділу II теми 2.3. “Методика складання бібліографічних посібників”, яка в основному винесена на самостійне опрацювання. Тому розпочинати використання контрольного завдання слід після вивчення відповідних розділів підручників “Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика”, “Коготков Д. Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология”.

У даних рекомендаціях охарактеризовано основні процеси складання посібника і подано приклади окремих елементів роботи. Студенти-заочники під час виконання контрольної роботи працюють над складанням рекомендаційного бібліографічного посібника обмеженого обсягу.

Самостійна практична робота студента повинна враховувати послідовність етапів бібліографування: підготовчий, основний (аналітичний та синтетичний), заключний.

Підготовчий етап починається з вибору теми бібліографічного посібника. Далі надається приблизний перелік тем, які пропонуються студентам (Додаток 1). Кожен студент наприкінці першої сесії другого року обирає певну тему і повідомляє про неї викладача, вказуючи № теми. Можна запропонувати й будь-яку іншу тему, яка не представлена у списку, але також узгодити її вибір з викладачем.

Попереднє вивчення теми починається із знайомства з довідковими виданнями (енциклопедіями, довідниками, словниками) та працями загального характеру, в яких може бути висвітлена обрана тема. Потім за систематичним каталогом і систематичною картотекою статей виявляються основні книги і статті, присвячені даній темі. Опис кожної виявленої книги, статті чи іншого документа необхідно відразу ж виконувати на окремих картках із дотриманням усіх правил бібліографічного опису, згідно ГОСТ 7.1 – 84 “Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления”.

Після знайомства з основною літературою треба написати обґрунтування теми, в якому пояснити її сутність, значення для виховної роботи і самоосвіти, перерахувати питання, які входять до даної теми і необхідні для її висвітлення, а також питання, які близькі до цієї теми, але які необхідно виключити із розгляду, обґрунтувати причини такого виключення. Обґрунтування теми дозволить визначити змістовні межі теми, воно увійде до проспекту бібліографічного посібника, а пізніше до передмови.

Далі складається план-проспект бібліографічного посібника (Додаток 2). Він є ніби програмою всієї майбутньої роботи над посібником, тому повинен бути розроблений на початку. Обсяг плану-проспекту невеликий – 3–4 рукописних сторінки. При відправці контрольної роботи на перевірку проспект повинен бути вкладений у покажчик.

У плані-проспекті повинні бути відображені такі питання:

1. Обґрунтування теми бібліографічного посібника /БП/.
2. Цільове призначення БП.
3. Читацьке призначення БП (вказати конкретну групу читачів, на яких в першу чергу розрахований посібник).
4. Жанр БП та його обсяг. Для контрольної роботи пропонується скласти короткий бібліографічний покажчик (БП із складною структурою і довідковим апаратом, але невеликого обсягу – 30 книг і брошур, газетних і журнальних статей).
5. Критерії бібліографічного відбору:
 - 5.1. За видами видань (не менше половини обсягу БП – журнальні та газетні статті);
 - 5.2. За типами літератури;
 - 5.3. За часом видання (книги та брошури – за останні 5–6 років, статті – за 1–2 роки);
 - 5.4. За місцем видання (продукція центральних, місцевих, російських видавництв);
 - 5.5. За мовою.
6. Способи бібліографічної характеристики:
 - 6.1. Бібліографічний опис – за правилами, встановленими для бібліографічних покажчиків (не для каталогів).
 - 6.2. Анотації.

У контрольній роботі необхідно продемонструвати знання методики анотування. Анотувати всю літературу немає необхідності, але потрібно подати наступні типи анотацій: довідкову на одну книгу; рекомендаційну на одну книгу; рекомендаційну на одну журнальну чи газетну статтю, або статтю із збірника.

7. Бібліографічне групування. Вказати вибраний спосіб групування і перерахувати запропоновані розділи.

8. Допоміжні покажчики.

У контрольній роботі обов'язково повинен бути покажчик авторів і назв. Вибір допоміжних покажчиків залежить від характеру теми БП. Посилання у допоміжних покажчиках – до № № бібліографічних записів.

9. Склад довідкового апарату БП. Обов'язкові передмова, зміст і список переглянутих джерел.

Після складання плану-проспекту продовжити бібліографічне виявлення, яке вже почате за каталогом і картотекою.

Виявлені бібліографічні записи фіксувати на окремих картках, із дотриманням встановлених правил бібліографічного опису. На звороті картки бажано вказати необхідні для контрольної роботи анотації. Всі картки розміщуються в алфавітній картотеці виявленої літератури. Загальна кількість виявленої літератури повинна значно перевищувати обсяг БП. Необхідно передбачити майбутній відбір літератури за якістю.

Закінчивши виявлення літератури, картки із алфавітної картотеки переставте за роздільники, які відповідають розділам БП, і розпочинайте бібліографічний аналіз документів. Нема потреби повністю читати всю літературу, треба навчитись швидко і раціонально знайомитись з її змістом.

Результатом бібліографічного аналізу документів повинен стати якісний добір літератури та її логічне розташування у розділах. Найважливіші книги і статті повинні бути проанотовані (кількість і тип анотацій вказані у проспекті БП). Пам'ятайте, що в анотаціях не слід повторювати відомості із бібліографічного опису.

Після закінчення аналізу літератури та її анотування встановлюється остаточне групування і розташування літератури всередині рубрики. Всі бібліографічні записи повинні бути пронумеровані.

Після цього основний текст посібника може бути перенесений із карточок на аркуші паперу, а картки можна використати для складання допоміжних покажчиків (за алфавітом авторів і назв або ін.). Посилання у допоміжних покажчиках робляться до №№ бібліографічних записів.

Передмова пишеться після закінчення роботи над БП.

В кінці БП розташований зміст, в якому повинні бути відображені всі складові частини, розділи і підрозділи БП.

БП оформлюється в рукописному або комп'ютерному вигляді на окремих, скріплених один з одним аркушах. Виділяється титульна сторінка з усіма необхідними елементами. Після титульної сторінки залиште один чистий аркуш для рецензії. По можливості здійснюється художнє оформлення.

БП та план-проспект вміщують у спільну обкладинку, на якій вказується назва дисципліни, вид роботи (контрольна), відомості про студента. Контрольна робота надсилається на адресу училища.

Під час другої сесії другого курсу проводиться захист контрольної роботи, на якому студент повинен розповісти про етапи роботи над БП, відповісти на питання та зауваження рецензента, обґрунтувати свої рішення щодо відбору, групування та розташування літератури у БП.

В результаті захисту ставиться залік з контрольної роботи.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (примірна тематика рекомендаційних бібліографічних посібників)

1. Державні символи України.
2. Шлях України до самостійності і незалежності.
3. Конституція України: історія і сучасність.
4. Приватизація і роздержавлення.
5. Українська армія сьогодні.
6. Правове виховання молоді.
7. Моральні цінності у сучасному житті.
8. Ні – наркоманії, алкоголізму, СНІДу.
9. СНІД лютує на Планеті.
10. Обрядові свята.
11. Барви рідної мови.
12. Проблеми зла і добра. Гуманізм у сучасній літературі.
13. Бібліотека в контексті світової культури, науки, інформації.
14. Про шлюб і сім'ю в Україні.
15. Жінка – одвічна загадка природи.
16. Жінка в боротьбі за мир.
17. Соціальний захист населення.
18. Чорнобиль: вчора, сьогодні, завтра.

19. Від екології душі – до екології довкілля.
20. Смак хліба – смак життя.
21. Про зовнішність і духовну культуру.
22. Рідне село, його історія.
23. Охорона природи – справа кожного.

Додаток № 2

ПЛАН-ПРОСПЕКТ РБП “ДУХОВНІ ЦІННОСТІ НАРОДУ УКРАЇНИ”

1. Обґрунтування теми:

Упродовж своєї багатовікової історії український народ сягнув значних вершин на терені культурного розвитку, створивши багато неповторних духовних цінностей.

Теперішній час викликав небувалу увагу до проблем вітчизняної історії, витоків національної культури, до досягнень минулого. Знання свого родоводу, історичних, культурних надбань предків необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання крапчих традицій у практиці сьогодення.

Поняття “духовна цінність” включає в себе коло проблем: це побут і звичаї, сім’я і родинна обрядовість, усна народна творчість, вірування, мораль, образотворче мистецтво тощо. Бібліографічний покажчик “Духовні цінності народу України” подає відомості про літературу, в якій висвітлюються питання історії та розвитку української духовної культури, значення народознавства у формуванні особистості та матеріали про свята народного календаря, родинні звичаї і обряди, духовні та символічні обереги.

2. Цільове призначення БП: на допомогу загальній самоосвіті, розширенню кругозору, формуванню світогляду.

3. Читацьке призначення БП: юнацтву та молоді, читачам середнього рівня підготовленості.

4. Жанр БП та його обсяг: рекомендаційний бібліографічний покажчик обсягом близько 30 назв книг і брошур, журнальних і газетних статей.

5. Критерії бібліографічного відбору:

- за видами видань: у покажчику будуть відображені книги, брошури, статті з газет і журналів;
- за типами літератури: буде включена література різних типів – науково-популярна, навчальна, довідкова, публіцистична, але доступна для даної читацької групи. Крім того, будуть представлені матеріали виробничого характеру, методичні рекомендації (сценарії) щодо підготовки та проведення народних свят та обрядів;
 - за часом видання: у покажчику відобразатимуться книги та брошури за 1996–2007 рр., статті з журналів за 2002–2007 рр., статті з газет за 2006–2007 рр.;
 - за місцем видання: будуть відображені матеріали, що вийшли в центральних та місцевих видавництвах України;
 - за мовою: у покажчику буде відображена література українською мовою.

6. Способи бібліографічної характеристики:

6.1. Бібліографічний опис здійснюється згідно з ГОСТ 7.1-84 “Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления” (за правилами, які встановлені для бібліографічних покажчиків);

6.2. Покажчик буде частково анотований. Будуть подані такі типи анотацій:

- 1) загальна довідкова на одну книгу;
- 2) загальна рекомендаційна на одну книгу;
- 3) рекомендаційна на одну журнальну або газетну статтю.

До решти видань складаються анотації лише тоді, коли з назви твору не зрозуміло, про що йде мова.

6.3. У покажчику буде використана суцільна нумерація бібліографічних записів.

7. Бібліографічне групування: у покажчику матеріал буде згрупований за змістом, способом тематичного групування. Головні розділи:

1. Народознавство – основа духовного становлення особистості (вміщуватиме літературу з питань народознавства, зокрема, про походження традицій і обрядів українців, їх етнічний характер, значення народної символіки).

2. Свята народного календаря (включатиме літературу, яка знайомить з народно-календарними звичаями, релігійними святами та обрядами, що супроводжували людину протягом року, розповідає про повір'я і прикмети, що прийшли до нас із давнини).

3. Родинні звичаї та обряди (рекомендуватиме літературу, в якій розкривається сутність шлюбно-сімейних звичаїв в Україні, що пов'язані з весіллям, народженням дитини, із смертю людини і вшануванням її пам'яті).

4. Наші обереги (розділ вміщуватиме літературу про духовні (шептанья, замовляння) та символічні (писанки, рушники) обереги, а також про міфи, легенди та вірування, що привели до їх виникнення).

8. Розташування бібліографічних записів усередині розділів: від загального до часткового та за логікою розкриття теми.

9. Допоміжні покажчики: посібник міститиме допоміжний алфавітний "Покажчик авторів і назв творів друку", в якому будуть застосовані посилання до №№ бібліографічних записів.

10. **Склад довідкового апарату:** до посібника буде складена передмова, зміст, список переглянутих джерел виявлення літератури.

Додаток № 3

ЗРАЗКИ АНОТАЦІЙ

1. Загальна довідкова анотація на одну книгу:

Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С. П. Павлюка; Передмова М. Г. Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 568 с.

Містяться відомості про формування й розвиток української нації, етнічну територію та етнографічне районування, багатовіковий досвід і традиції духовної та матеріальної культури українського народу.

2. Загальна рекомендаційна:

Життя людини у будь-якому суспільстві залежить від певного загальноприйнятого, традиційно встановленого порядку. Такий уклад формується протягом всього історичного розвитку народу.

Якщо ми хочемо зрозуміти світ і себе в ньому, ми повинні знати, як його розуміли до нас...

Кожен українець має бути обізнаний з історією свого народу, мусить знати, як жили наші діди і прадіди, за що вони боролися і як будували собі ліпшу долю.

У книзі висвітлено національні особливості українських свят, традицій, звичаїв і пов'язаних з ними атрибутики, символики – з давніх часів до наших днів, розкрито багатство, образність, співучість української мови.

Книга буде корисна всім, кого цікавить духовне надбання українського народу.

3. Рекомендаційна анотація на одну журнальну або газетну статтю:

Радченко О. М. Києво-Печерська лавра // Українська культура. – 2006. – № 4. – С. 9.

Понад дев'ять століть височить на крутих схилах Дніпра Києво-Печерська лавра. Ще в епоху Київської Русі були зведені тут перші споруди. Потім багато поколінь зодчих доповнювали і збагачували лаврський ансамбль. Церкви, дзвіниці, келії прикрашалися ліпленням, фресками, мозаїкою. Воєдино злилися тут архітектура, монументальний живопис та прикладне мистецтво, відображаючи складний шлях розвитку культури українського народу.

З цікавими оповідями про створення неповторного ансамблю Києво-Печерської лаври ознайомляться читачі даної статті.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика: Учебник для студентов библиотечных факультетов ин-тов культуры и пед. вузов* / Под ред. О. П. Коршунова. – М., 1990. – 257 с.
Гл. 8. Организация и методика библиографирования / Авт.: О. П. Коршунов, Н. Н. Щерба, А. В. Мамонтов. – С. 94–131.
2. *Коготков Д. Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология: Учебник* / Д. Я. Коготков; науч. ред. д-р пед. наук Г. В. Михеева; под общ. ред. д-ра пед. наук О. П. Коршунова. – СПб., 2004. – 304 с.

- Гл. 3. Организация и технология библиографирования. – С. 154–191.
3. *Диомидова Г. Н.* Библиография. Общий курс: Учебник для библ. техникумов и библ. отделений культ.-просвет. училищ. – М., 1991. – 242 с.
- Гл. 3. Библиографирование. – С. 34–42.
- Гл. 13. Составление библиографических пособий в массовых библиотеках. – С. 153–173.
4. *Кушнарченко Н. М.* Наукова обробка документів: Підручник / Н. М. Кушнарченко, В. К. Удалова. – К.: ДМЦНЗК і МУ, 2003. – 316 с.
5. Справочник библиографа / Науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – СПб: Профессия, 2002. – 528 с. – (серия “Библиотека”).
6. *Брискман М. А.* Основы методики составления библиографических указателей: Учеб. пособие / М. А. Брискман, М. П. Бронштейн. – 2-е изд. – Л., 1974. – 81 с.
7. *Истрина М. В.* Аннотирование произведений печати: Метод. пособие / М. В. Истрина. – М., 1981. – 48 с.
8. ГОСТ 7.1. – 84. Библиографическое описание документа: Общие требования и правила составления. – Взамен ГОСТ 7.1. – 76; – Введ. 01.01.86 // Стандарты по библиотечному делу и библиографии. – М., 1985. – С. 29–99.
9. ГОСТ 7.9. – 77. Реферат и аннотация. – Взамен ГОСТ 7.9. – 70; введ. 01.07.78 // Стандарты по библиотечному делу и библиографии. – М., 1985. – С. 5 – 28.
10. ДСТУ 3582 – 97. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі: Загальні вимоги та правила. – К.: Держстандарт України, 1998. – 25 с.